

Despre „nevinovăție” în dreptul procesual penal român și în criminalistică

About “Innocence” in Romanian Criminal Procedural Law and in Forensics

Alin Petrea¹

Motto: „If it suffices to accuse, what will become of the innocent?”²

Rezumat: Deși beneficiază de o largă recunoaștere normativă și este mai mereu prezentă în pledoariile și motivațiile actorilor dreptului, prezumția de nevinovăție rămâne un concept vag, prea puțin delimitat conceptual. În același registru al incertitudinii conceptuale se plasează și termenul de nevinovăție, care este înțeles în nenumărate feluri, începând de la o lipsă totală a implicării acuzatului în activitatea criminală, până la o inaptitudine funcțională a probatoriului de la dosar de a dovedi vinovăția celui care, în fapt, a săvârșit infracțiunea de care este acuzat. Prezentul studiu își propune să clarifice sensul normativ al termenului nevinovăție din Codul de procedură penală român. Pentru atingerea acestui deziderat am clasificat nevinovăția, printr-un exercițiu de interpretare opozițională a conceptului, în două mari categorii: materială (factuală și substanțială) și probatorie. Analizând rațiunea de a fi a prezumției de nevinovăție, precum și cadrul legal incident în materie, am ajuns la concluzia că actualul Cod de procedură penală român consacră o nevinovăție probatorie, prin care se înțelege, în esență, că la debutul și pe parcursul procesului judecătoresc cauza trebuie să plece, în raționamentele pe care le face, de la premisa că nimic nu este încă dovedit în legătură cu situația juridică a acuzatului.

Cuvinte-cheie: prezumție, nevinovăție, penal, vinovăție materială, nevinovăție probatorie.

Abstract: Although it benefits from a wide normative recognition and is always present in the pleadings and motivations of the legal actors, the presumption of innocence remains a vague concept, too little delimited conceptually. In the same register of conceptual uncertainty is placed the term innocence, which is understood in countless ways, from a total lack of involvement of the accused in criminal activity, to a functional inability of the

---

¹ Doctorand, Facultatea de Drept, Universitatea din Craiova, email: alinpetrea22@yahoo.com; gmail: alinpetrea22@gmail.com.

² Coffin v. United States, 156 U.S. 432, 455 (1895), unde Curtea Supremă a Statelor Unite se folosește de o anecdotă în care împăratul roman Iulian, întrebat fiind ce s-ar întâmpla cu persoanele vinovate de săvârșirea unor infracțiuni dacă pentru a scăpa ar fi suficient să nu recunoască săvârșirea faptei, a răspuns următoarele: „ce s-ar întâmpla cu nevinovații, dacă pentru condamnarea lor ar fi suficientă doar acuzarea acestora?”.

evidence in the case to prove the guilt of the person who, in fact, committed the crime of which he is accused. This study aims to clarify the normative meaning of the term innocence in the Romanian Code of Criminal Procedure. To achieve this goal, we classified innocence, through an exercise involving an oppositional interpretation of the concept, into two main categories: material (factual and substantial) and probatory. Analyzing the *raison d'être* of the presumption of innocence, as well as the incident legal framework in the matter, I came to the conclusion that the current Romanian Code of Criminal Procedure enshrines an probatory innocence, which means, in essence, that at the beginning and during the trial the judge must start, in the reasoning he makes, from the premise that nothing has yet been proved in connection with the legal situation of the accused.

Keywords: presumption, innocence, criminal, material guilt, evidentiary innocence.

1. *Prolegomene*³

Procesul judiciar presupune o succesiune de acte și activități îndreptate în vederea aflării adevărului și a tranșării conflictului dedus spre soluționare. În particular, scopul procesului penal este de a afla dacă acuzatul este sau nu vinovat de săvârșirea infracțiunii care i se impută⁴. Pentru a nu lăsa loc arbitrarului, atingerea scopului procesului penal reclamă reguli, proceduri, forme prestabilite, accesibile justițiabililor, menite a asigura dezideratul unui proces echitabil. Printre acestea se numără și regula de drept conform căreia o persoană trebuie considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale, în mod definitiv, printr-un act al puterii judecătorești, cunoscută sub denumirea de „prezumția de nevinovăție”.

Afirmată încă din antichitate⁵, prezumția de nevinovăție a fost consacrată legal de majoritatea actelor normative importante din istoria modernă a lumii⁶. Spre exemplu, la nivel supranațional, Declarația Universală a Drepturilor Omului este primul document care alocă prezumției atenția cuvenită, stipulând în cuprinsul art. 11, paragraful 1, că „*Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată pînă când vinovăția sa va fi stabilită în mod*

---

³ Prezentul studiu a fost inspirat, în principal, din următoarele lucrări: L. Laudan, *The Presumption of Innocence: Material or Probatory?*, 2008, [Online] la <http://ssrn.com/abstract=1152886>, accesat la 1 iunie 2021; L. Laudan, *Truth, Error, and Criminal Law. An Essay in Legal Epistemology*, Cambridge Studies in Philosophy and Law, Cambridge University Press, 2008, [Online] la www.cambridge.org, accesat la 1 iunie 2021; R. L. Lippke, *Taming the Presumption of Innocence (Studies in Penal Theory and Philosophy)*, Oxford University Press, 2016, Kindle Edition; S. E. Sundby, *The Reasonable Doubt Rule and the Meaning of Innocence*, *Hastings Law Journal*, Vol. 40, Issue 3, 1989; W. S. Laufer, *The Rhetoric of Innocence*, 70 *Wash. L. Rev.* 329 (1995).

⁴ Scopul formal al judecătii este, conform art. 349 C.proc.pen., aflarea adevărului, care nu este altceva decât a decide asupra vinovăției celui trimis în judecată.

⁵ Potrivit lui M. Udroi, referiri la prezumția de nevinovăție se regăsesc în Digestele împăratului Iustinian. A se vedea, în acest sens, comentariul art. 4 din lucrarea coordonată de acest autor - *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole. Editia a 2-a*, Editura C.H. Beck, București, 2017.

⁶ În același sens, a se vedea L. Laudan, *The Presumption of Innocence: Material or Probatory?*, *op. cit.*, p. 1.

legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate toate garanțiile necesare apărării sale". Întrucât prescripțiile Declarației erau lipsite de forță obligatorie, s-a resimțit nevoia, la nivel european, adoptării unui alt instrument normativ înzestrat, de această dată, cu putere obligatorie, așa încât, la data de 04.11.1950 a fost adoptată Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care prevede, la art. 6, paragraful 2, că „*Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită*". Prezumarea unei persoane ca fiind nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre definitivă este statuată și în cadrul art. 14, pct. 2 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

În dreptul național, prezumția de nevinovăție a fost reglementată legal abia în Codul de procedură penală din 1968, în cadrul art. 66 alin. (1), potrivit căruia „*învinuitul sau inculpatul beneficiază de prezumția de nevinovăție și nu este obligat să-și dovedească nevinovăția*". În anul 2003 a dobândit, în mod oficial, statutul de principiu al dreptului procesual penal român, dat fiind că, prin art. I, pct. 3 din Legea nr. 281 din 24 iunie 2003 privind modificarea și completarea Codului de procedură penală și a unor legi speciale, s-a introdus în Codul de procedură penală din 1968 art. 52, potrivit căruia „*Orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă*". Continuitatea reglementării a fost asigurată prin art. 4 din actualul Cod de procedură penală, unde se stipulează că, „(1) *Orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă. (2) După administrarea întregului probatoriu, orice îndoială în formarea convingerii organelor judiciare se interpretează în favoarea suspectului sau inculpatului*". În același timp, prezumția este consacrată și la cel mai înalt nivel legislativ, în cuprinsul Constituției României, la art. 23 alin. (11).

Deși beneficiază de o largă recunoaștere normativă și este mai mereu prezentă în pledoariile și motivațiile actorilor dreptului, prezumția de nevinovăție rămâne un concept vag, prea puțin delimitat conceptual. Au rămas încă neclare răspunsurile la întrebări de tipul ce se prezumă, de către cine, față de cine, în ce context și până la ce limită probatorie.

În același registru al incertitudinii conceptuale se plasează și termenul de „nevinovăție”, care este înțeles în nenumărate feluri, începând de la o lipsă totală a implicării acuzatului în activitatea criminală, până la o inaptitudine funcțională a probatoriului de la dosar de a dovedi vinovăția celui care, în fapt, a săvârșit infracțiunea de care este acuzat.

Prezumția de nevinovăție impune în sarcina organelor judiciare, a judecătorului cauzei în special, un model de gândire necesar a fi adoptat pe parcursul procesului penal, al cărui corolar îl constituie obligația judecătorului de a-l privi pe acuzat ca pe o persoană nevinovată, inocentă. Altfel spus, în stabilirea adevărului judiciar, magistratul judecător trebuie să pornească de la preconcepția că persoana acuzată este nevinovată. Art. 4 alin. (1) din Codul de procedură penală român dispune cu fermitate că *orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă*. Formularea textului este una imperativă, care nu lasă loc niciunei îndoieli premature relative la vinovăția persoanei. Care este, însă, sensul termenului „nevinovat”? Trebuie oare ca

judecătorul să vadă în acuzat o persoană care nu are absolut nicio legătură factuală cu crima, sau este suficient ca judecătorul să pornească în analiza probelor de la ideea că nimic nu e dovedit de la sine și că realitatea obiectivă trebuie reconstruită judiciar prin intermediul probelor, obligație care incumbă aparatului represiv statal și nicidecum acuzatului? Sunt întrebări la care vom încerca să răspundem în cele ce urmează.

Scopul prezentului studiu este, deci, să explicitizeze sensul noțiunii de „nevinovăție” cuprins în legea procesuală penală română. Fără o înțelegere corectă a noțiunii nu se poate concluziona asupra respectării sau nu a principiului de drept înscris în art. 4 din Codul de procedură penală, dat fiind că atunci când premisa unui raționament este greșit înțeleasă concluzia este și ea, de cele mai multe ori, una greșită.

Înainte de a deschide dezbaterile, propunem o legendă o termenilor folosiți, menită a facilita lectura: Vf – vinovăție factuală, Vs – vinovăție substanțială, Vm – vinovăție materială, Vp – vinovăție probatorie, Nf – nevinovăție factuală, Ns – nevinovăție substanțială, Nm – nevinovăție materială și Np – nevinovăție probatorie.

2. Tipuri de nevinovăție

2.1. Considerații introductive

Nevinovăția nu are o configurație conceptuală proprie, născută aut nihil, ci este o noțiune dezvoltată în antiteză cu vinovăția. Prin urmare, vom deoala tangențial accepțiunile noțiunii de vinovăție, pentru ca ulterior să descoperim, prin opoziție, care sunt sensurile nevinovăției.

În limbajul comun, vinovăția este cel mai adesea înțeleasă că greșeală, ca abatere de la regulă. Funcție de natura regulii încălcate, vinovăția poate fi morală, religioasă sau legală, dacă avem în vedere strict trihotomia morală – religie – lege, care a stat la baza edificării sistemelor juridice premoderne și moderne.

Dacă vinovăția morală interesează relația omului cu semenii săi și cu sine însuși, cea religioasă îl pune pe om față în față cu divinitatea. Vorbim, deci, de relații extrajuridice. Vinovăția legală, în schimb, convoacă la joc regulile dreptului pozitiv, prin filtrul cărora este analizată conduita individului.

Punctul central al unui proces penal modern, desfășurat într-un stat de drept, este vinovăția legală a persoanei, și nu cea morală sau religioasă, întrucât sistemele juridice din democrațiile liberale moderne sunt, similar statelor în care își găsesc aplicarea, laice, adică construite fără a ține cont de o credință religioasă sau morală a individului. Nu este admis, în prezent, ca un anumit drept sau libertate să fie atribuită persoanei sub rezerva îmbrățișării unei anumite credințe religioase sau apartenenței la un cult sau altul. Reținem, deci, că vinovăția și, implicit, nevinovăția relevante în procesele penale sunt cele legale⁷.

---

⁷ În sens similar, R. L. Lippke, *Taming the Presumption of Innocence* (Studies in Penal Theory and Philosophy), *op. cit.*, p. 14.

Mai departe, vinovăția legală este, și ea, clasificabilă în raport de natura normei juridice încălcate, în civilă, administrativă, disciplinară, penală etc. Criteriul de delimitare avansat este unul pozitivist, dependent strict de calificarea legală a normei, și nu unul rațional, construit a priori, ceea ce îl lipsește de sustenabilitatea argumentativă specifică conceptelor abstracte. De aceea, preferăm să reducem clasificarea de mai sus la două categorii de vinovăție, și anume vinovăție civilă lato sensu, corespondentă dreptului restitativ (civil, comercial, dreptul insolvenței etc.), respectiv vinovăție penală lato sensu, atașată dreptului represiv. Distincția este, de data aceasta, una funcțională, care are la bază categorisirea tipurilor de drept în raport de funcțiile preponderente ale acestora: dreptul restitativ este preocupat, cu precădere, de repunerea victimei în situația anterioară săvârșirii faptei ilicite, pe când dreptul represiv își concentrează atenția pe făptuitor, pe sancționarea sa⁸. Prin urmare, ori de câte ori vom folosi, în continuare, termeni precum infracțiune, drept penal, materie penală, vom avea în vedere, în primul rând, dreptul penal stricto sensu, iar în al doilea rând, orice alt drept care, utilizând criteriile Engel⁹, poate fi catalogat ca penal.

2.2. Nevinovăția factuală

Exegeza sensului unui concept juridic trebuie să pornească de la modul în care majoritatea oamenilor înțelege acel termen, deoarece normele juridice se adresează oamenilor în general, și nu doar juriștilor. Mai mult, este preferabil ca, în măsura posibilului, sensul unui termen să fie chiar cel uzual, folosit în limbajul comun, pentru a fi cât mai ușor de cuprins de mintea destinatarului normei.

Ce înțelege, deci, nejuristul prin vinovăție penală? Fără o analiză statistică în amonte, speculăm și susținem că nejuristul înțelege prin vinovăție penală implicarea unei persoane într-o activitate infracțională. Corelativ, nevinovăția penală ar consta în aceea că acuzatul nu a fost implicat în activitatea infracțională care i se impută¹⁰. Denumim această formă de nevinovăție ca fiind factuală – Nf - pentru că este caracterizată de o absență totală de implicare a inculpatului în activitatea de care este acuzat.

Nevinovăția factuală este forma pură a conceptului. Ea presupune că infracțiunea cercetată nu a fost comisă, în realitatea obiectivă, de către acuzat, ci de către o altă persoană sau nu a fost comisă deloc. La baza ei stă o ruptură causală între acuzat și infracțiunea cercetată. Marele penalist I. Tanoviceanu denumea această formă de nevinovăție ca fiind absolută și reală; absolută întrucât niciun fel

---

⁸ Pentru această distincție a ramurilor de drept, a se vedea E. Durkheim, *Diviziunea muncii sociale*, Editura Antet, București, 2007.

⁹ Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit, în cauza Engel și alții contra Olandei, trei criterii care trebuie luate în considerare pentru a stabili dacă există sau nu o „acuză în materie penală”, și anume: încadrarea juridică a infracțiunii în dreptul național, natura infracțiunii și gradul de severitate al pedepsei pe care persoana în cauză riscă să o suporte

¹⁰ În același sens, R. L. Lippke, *Taming the Presumption of Innocence* (Studies in Penal Theory and Philosophy), *op. cit.*, p. 14.

de consecințe negative nu pot fi deduse din nesăvârșirea unei infracțiuni, sau din nesăvârșirea ei de către o anumită persoană, iar reală fiindcă nevinovăția decurgea din natura lucrurilor, și nu din voința legii¹¹.

Nf este cea care se prezumă, de cele mai multe ori, în procesele judiciare. Li se cere organelor decidente, și nu numai, să prezume că acuzatul nu a săvârșit infracțiunea până ce contrariul nu va fi fost dovedit de către Ministerul Public. Cu alte cuvinte, judecătorul cauzei are obligația de a-l privi pe acuzat ca pe o persoană inocentă, care nu are nicio legătură cu infracțiunea de care este acuzat. O asemenea exigență este, după cum vom demonstra în cele ce urmează, lipsită de suport logic și rațional.

2.3. Nevinovăția penală substanțială

Pe de altă parte, în dreptul penal, vinovăția este înțeleasă, întâi de toate, ca element subiectiv al infracțiunii regăsit în variante precum intenția, culpa sau praeterintenția, descrise de art. 16 Cod penal. Este ceea ce doctrina denumește tipicitate subiectivă a infracțiunii¹². Face parte din conținutul constitutiv propriu-zis al infracțiunii și se analizează prin lentila posibilităților de prevedere și voire a actului criminal, În al doilea rând, vinovăția este echivalentă cu imputabilitatea, cea de-a treia trăsătură esențială a infracțiunii¹³, și care, conform concepției dominante în dreptul penal modern – teza normativă, reprezintă un reproș social fondat pe ideea că autorul a acționat altfel decât i-ar fi cerut-o ordinea juridică¹⁴. Cauzele de neimputabilitate, reglementate de art. 24-31 Cod penal, înlătură imputabilitatea faptei și exclud, astfel, caracterul penal al acesteia, conform art. 23 alin. (1) Cod penal. Corelativ celor două forme de vinovăție regăsim nevinovăția dedusă din neîntrunirea condițiilor de tipicitate subiectivă a faptei sau din neimputabilitatea faptei.

Dintr-o altă perspectivă, mai largă, vinovăția poate fi văzută și ca totalitatea condițiilor legale substanțiale necesar a fi întrunite pentru a cataloga o faptă concretă drept infracțiune și a-l sancționa pe individ pentru săvârșirea ei. Translatând o asemenea concepție la realitățile legislative românești, vinovăția s-ar confunda, întâi, cu ansamblul compus din cele trei trăsături esențiale ale infracțiunii: prevederea faptei în legea penală și săvârșirea ei cu vinovăția prevăzută de lege (tipicitatea), antijuridicitatea faptei și imputabilitatea ei. Apoi, conceptul de vinovăție ar subsuma și alte condiții substanțiale, exterioare săvârșirii faptei, cum ar fi judecarea cauzei în interiorul termenului de prescripție a

---

¹¹ I. Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală, Edițiunea a doua a cursului de drept și procedură penală, revăzut și complectat*, vol. IV, Editura Curierul Judiciar, București, 1927, p. 351.

¹² Denumirea de tipicitate este utilizată preponderent de prof. F. Streteanu în *Drept penal. Partea generală. Curs universitar*, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2014.

¹³ După prevederea faptei în legea penală (tipicitatea obiectivă și subiectivă) și caracterul nejustificat al faptei.

¹⁴ F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală. Curs universitar*, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 410.

răspunderii penale, formularea de către persoana vătămată a plângerii prealabile necesare pentru tragerea la răspundere penală a făptuitorului, menținerea în viață a făptuitorului pe toată durata procesului penal etc. Este o accețiune tehnică, dar nu atât de restrictivă a vinovăției. Nevinovăția ar fi echivalentă, aici, cu lipsa oricăreia dintre cele trei trăsături esențiale ale infracțiunii și/sau a oricărei alte condiții substanțiale de care depinde eficacitatea dreptului statului de a trage la răspundere penală o persoană.

Această formă de nevinovăție pleacă de la premisa că o faptă a fost săvârșită de către acuzat, însă ea fie nu întrunește toate elementele constitutive ale unei infracțiuni, fie este justificată ori imputabilă, fie nu este urmărită în termen util de către stat, fie, în fine, este incident un alt impediment pentru angajarea răspunderii penale a acuzatului. Cu alte cuvinte, nevinovăția substanțială ar mai putea fi descrisă ca acea situație în care acuzatului nu i se poate reproșa nimic din perspectiva dreptului penal substanțial, fiind o persoană în „bune relații cu legea penală”¹⁵.

Denumim această formă de nevinovăție ca nevinovăție substanțială sau Ns, întrucât rădăcina ei se află în neîndeplinirea cerințelor de drept penal substanțial cerute de lege pentru angajarea răspunderii penale a persoanei.

2.4. Nevinovăția materială

Nevinovăția factuală și cea substanțială formează, prin alăturare, ceea ce poate fi denumit ca nevinovăție materială sau Nm¹⁶. Nm se caracterizează prin aceea că în sarcina acuzatului nu poate fi pusă o infracțiune, întrucât nu el a săvârșit-o sau, după caz, fapta imputată nu întrunește toate condițiile esențiale ale unei infracțiuni ori nu sunt îndeplinite condițiile legale substanțiale necesare pentru tragerea sa la răspundere penală.

Cu titlu exemplificativ, suntem în prezența unei Nm în oricare dintre următoarele situații: fapta nu există, nu este tipică (obiectiv sau subiectiv), este incidentă o cauză justificativă sau de neimputabilitate, operează o cauză de nepedepsire generală sau specială, persoana vătămată nu a formulat plângere prealabilă în termenul legal, persoana vătămată și făptuitorul s-au împăcat, s-a prescis răspunderea penală, a intervenit amnistia antecondamnatorie etc.

Nm a fost catalogată ca fiind relativă și legală¹⁷. Este relativă întrucât constatarea ei nu produce efecte decât în planul dreptului penal, neinteresând, ca regulă, celelalte forme de vinovăție (civilă, disciplinară etc.), și legală pentru că este o creație a legiuitorului, derivând din neîntrunirea unei anumite condiții instituie de prescripțiile legii, și nu din natura lucrurilor¹⁸.

A prezuma Nm presupune, concludiv, a-l considera pe acuzat ireproșabil din punctul de vedere al legii penale. Este o prezumție care implică o apreciere

---

¹⁵ R. L. Lippke, *op. cit.*, p. 14.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ I. Tanoviceanu, *op. cit.*, p. 351.

¹⁸ *Ibidem*.

absolută¹⁹ despre nevinovăție, care îl plasează pe acuzat în fotoliul legalității penale. Combaterea ei este un joc de totul sau nimic: ori acuzatul e complet în acord cu legea penală, ori e în profund dezacord cu ea.

Legat de Nm, în doctrină s-a susținut că, mai degrabă decât a prezuma o Nm absolută, mai utilă și mai apropiată de realitate ar fi o Nm probabilistică²⁰. În acest sens au fost avansate mai multe posibile tehnici de raționare: 1. prezumarea Nm ar obliga factorul judiciar de decizie să-l privească pe acuzat în egală măsură Vm sau Nm²¹; o a doua soluție ar presupune ca acuzatul să fie privit ca fiind probabil nevinovat, ori cel mai probabil nevinovat material²²; a treia varianta, și cea mai problematică din punctul nostru de vedere, presupune ca probabilitatea cu care se prezumă Nm să fie dependentă de gradul de recurență în rândul populației generale a infracțiunii de care este acuzat inculpatul – astfel, cu cât infracțiunea imputată inculpatului este mai frecventă în colectivitate, cu atât probabilitatea cu care se prezumă Nm scade, și invers, cu cât infracțiunea este mai rar întâlnită, cu atât probabilitatea cu care se prezumă Nm crește. Toate cele trei variante de gândire sunt dependente de un model matematic care acordă o mai mică sau mai mare protecție persoanei acuzate, funcție de probabilitatea angajată în discuție. Alternativa Nm probabilistică întâmpină mai multe probleme. Prima ar fi aceea că, fiind multi-formă, trebuie decis care dintre variante este optim a fi utilizată. A doua problemă constă în însăși metoda de lucru, care presupune stabilirea vinovăției unei persoane în raport de criteriile exterioare faptei și persoanei cercetate, cum ar fi statisticile despre recurența unei infracțiuni pe un anumit teritoriu, deși răspunderea penală se preocupă de activitatea unei persoane anumite, și nu de un tipar infracțional. A treia și cea mai mare problemă o reprezintă, însă, faptul că Nm probabilistică conduce la scăderea protecției acordate acuzatului în procesul penal; de exemplu, prima variantă presupune o șansă de 1 la 1 pentru dovedirea vinovăției acuzatului, ușurând foarte mult sarcina acuzării care, în acest context, nu ar trebui să aducă decât o dovadă „în plus” față de apărare pentru a triumfa; a doua variantă, deși mai protectivă, slăbește totuși poziția acuzatului prin aceea că vinovăția sa este o consecință a balanței probabilităților, sistem de evaluare a temeiniciei unei cereri aplicabil în dreptul restitutiv, și nu în cel represiv; a treia variantă cunoaște atât de multe variabile încât face imposibilă o sistematizare a lucrurilor.

În finalul acestui paragraf, observăm că alternativa Nm probabilistică nu este una viabilă, fiind preferabilă Nm absolută, de tipul totul sau nimic. Vom vedea, însă, că nici Nm nu este cea care interesează cu adevărat procesul penal.

2.5. Nevinovăția probatorie

Procesul penal este precum un puzzle. Ministerul Public încearcă construirea imaginii complete a acuzației prin alăturarea pieselor, una după alta, astfel încât

¹⁹ Absolută în sensul de totală, completă, nu de irefutabilă.

²⁰ R. L. Lippke, *op. cit.*, p. 14.

²¹ R. Posner, *An Economic Approach to the Law of Evidence*, Stanford Law Review 51 (1999): 1514, *apud* R. L. Lippke, *op. cit.*, p. 14.

²² R. L. Lippke, *op. cit.*, p. 14.

rezultatul final să fie unul coerent. De cealaltă parte, apărarea urmărește destruc-turarea jocului, prin devoalarea elementelor de discontinuitate a imaginii de ansamblu și/sau prin scoaterea la iveală a pieselor lipsă. Totul se rezumă, până la urmă, la abilitatea unuia sau altuia dintre jucători de a reconstrui o anumită fațetă a realității. Ceea ce este cu adevărat important în procesul judiciar penal este realitatea virtuală înfățișată cu ajutorul probelor, și nu realitatea obiectivă. Probele sunt, deci, miezul tare al procesului judiciar penal, și este bine să fie așa, întrucât în caz contrar decizia judiciară ar sta sub semnul discreției.

Într-o asemenea viziune, nevinovăția în procesul penal s-ar reduce la nevinovăția rezultată din probe, și nu la nevinovăția materială. Chintesența ei ar fi următoarea: incapacitatea materialului probator de a dovedi, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că fapta care constituie obiectul acuzației există, a fost săvârșită de inculpat, întrunește toate elementele constitutive ale unei infracțiuni și nu există niciun impediment pentru angajarea răspunderii penale a acuzatului. Analiza se concentrează în acest caz asupra realității relevate de probe, construite și nu date ca atare. Nevinovăția aceasta izvorăște din fisurile sau lacunele existente în materialul probator acuzatorial, motiv pentru care o denumim nevinovăție probatorie sau Np.

Nevinovăția ar presupune, din această perspectivă, ca acuzatul să fie privit de către organele judiciare, în special, și de către populație, în general, ca fiind o persoană căreia nu i s-a stabilit, de către o instanță independentă și imparțială, vinovăția legală penală. Acuzatul ar fi plasat într-o postură neutră, în care se situează și restul populației, caracterizată de imposibilitatea afirmării sau nu a vinovăției legale materiale a cuiva. Singura deosebire dintre acuzat și restul populației o constituie implicarea primului într-un proces penal, dar atât, cu mențiunea că și această implicare procesuală trebuie să fie lipsită de consecințe concluzive referitoare la vinovăția persoanei cercetate penal.

În cazul Np, judecătorul trebuie să plece de la presupuziția că nu există nicio probă care să-l incrimineze pe acuzat. Altfel spus, faptul că inculpatul a fost trimis în judecată, că, eventual, împotriva lui s-au dispus măsuri procesuale preventive sau asigurătorii nu trebuie să constituie, eo ipso, o dovadă a vinovăției sale. Inculpatul trebuie considerat, în continuare, ca nefiind grevat de nicio probă incriminatoare. Doar raționând astfel judecătorul va putea, cu ocazia deliberării, să producă o analiză imparțială a probelor de la dosar și să stabilească, la finalul procesul, într-un mod echitabil, dacă acuzatul este sau nu vinovat legal de săvârșirea faptei care i se impută.

După cum s-a reținut și în doctrina procesuală penală americană, când discutăm despre prezumția de nevinovăție nu avem în vedere o inferență ce urmărește să stabilească un element de fapt, ci mai degrabă un principiu fundamental al procedurii penale care plasează sarcinii dovedirii vinovăției acuzatului dincolo de orice dubiu rezonabil pe umerii statului²³. Autorul acreditează, implicit, o viziune probatorie despre prezumția de nevinovăție, asimilând-o unei busole probatorii.

---

²³ J. A. Andrews & Michael Hirst, *Criminal Evidence* 89 (1986), apud W. S. Laufer, *op. cit.*, p. 341.

Similar, un alt autor a calificat prezumția de nevinovăție ca fiind o declarație normativă, încărcată de simbolism, și nu ca pe o asumție factuală²⁴.

Revine, deci, Ministerului Public rolul de a înclina balanța probatorie în favoarea sa, înfățișând judecătorului probe legale, fiabile și concludente care să răstoarne presupuziția de la care pornește actul deliberării. Dacă dovada este realizată dincolo de orice dubiu rezonabil, o soluție de condamnare devine acceptabilă, dacă nu, status-quo-ul trebuie menținut, adică nevinovăția probatorie trebuie consacrată jurisdicțional.

O asemenea concepție despre prezumția de nevinovăție este tributară modelului de proces penal care plasează echitatea procedurii la baza sa²⁵. Prezumția de nevinovăție are, în acest context, o relevanță funcțională, creând și impunând atât reguli și standarde probatorii, cât și tipare de raționament. Filosofia care fundamentează acest gen de proces penal și, implicit, această configurație a prezumției de nevinovăție este una în care libertatea individuală, încrederea în actul de justiție, contradictorialitatea dezbatelor și protejarea reputației acuzatului sunt dezideratele care prevalează²⁶. Nevinovăția factuală este plasată, în acest context, într-un colț de umbră.

2.6. Relația dintre nevinovăția materială și cea probatorie.

Nf și Ns pot constitui un element unic al comparației ce urmează a fi făcută, dat fiind că ambele se bazează pe impedimente materiale în angajarea răspunderii penale: prima pe inexistența unei legături de fapt între acuzat și acuzație, a doua pe alte impedimente, tehnice, izvorâte din normele penale pozitive. Ca atare, pentru ușurința exprimării vom utiliza, în continuare, nevinovăția materială ca termen de comparație unic ce include atât Nf, cât și Ns.

Raporturile dintre vinovăția materială (în continuare, Vm) și cea probatorie (în continuare, Vp) sunt asimetrice față de raporturile dintre Nm și Np. Astfel, constatarea judiciară a unei Vp are ca premisă și existența unei Vm foarte probabile, pe când constatarea Np poate să nu presupună, nici măcar tangențial cu rezonabilul, că acuzatul este și Nm, putând însemna, de exemplu, doar că Ministerul Public nu a reușit să atingă standardul probator cerut pentru pronunțarea unei soluții de condamnare²⁷.

În altă ordine de idei, Np va fi întotdeauna mai favorabilă acuzatului, garantând suplimentar dreptul său la libertate, dat fiind că Np este mult mai ușor de constatat decât Nm. Acuzarea, în schimb, trebuie să dovedească Vm aproape de certitudine – dincolo de orice îndoială rezonabilă. Aici apare aparentul paradox – pentru acuzat e suficientă o Np, pentru acuzare însă nu, fiind necesară o Vm ce se apropie de certitudine. O Vm ce se apropie de certitudine nu este altceva, totuși, decât o Vm dincolo de orice dubiu rezonabil, deci o Vp, și cu aceasta caracterul

---

²⁴ L. H. Tribe, *Trial by Mathematics: Precision and Ritual in the Legal Process*, 84 Harv. L. Rev. 1329, 1371 (1971), apud W. S. Laufer, *op. cit.*, pp. 350 – 351.

²⁵ W. S. Laufer, *op. cit.*, pp. 352 – 353.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ L. Laudan, *op. cit.*, p. 96.

aparent al paradoxului se relevă – de fapt, ambele părți sunt în căutarea unui standard probator: acuzarea caută Vp, acuzatul Np. Cu alte cuvinte, condamnarea este posibilă doar atunci când judecătorul nu doar că este convins în intimitatea sa intelectuală de Vm a acuzatului, ci și atunci când este convins probator, adică când documentația de la dosar susține argumentativ intima convingere a judecătorului. Practic, parcursul gândirii ar trebui să fie următorul: prezumarea de către judecător a Np a acuzatului, convingerea intimă a judecătorului asupra Vm a acuzatului, convingerea procesuală, prin recursul la probe legale și fiabile, asupra Vp a acuzatului. Mai întâi se formează convingerea intimă a judecătorului asupra Vm a acuzatului, și numai apoi se poate construi soluția procesuală de condamnare, soluție care statuează Vp a acuzatului. Borna convingerii intime a judecătorului asupra Vm a acuzatului este mai ușor de atins decât borna Vp, întrucât la edificarea celei dintâi contribuie nu doar probele în acuzare, ci și percepțiile subiective, nemijlocite, ale judecătorului cauzei în legătură cu acuzatul și acțiunea care i se impută, pe când reificarea Vp se realizează doar cu ajutorul probelor, deci instrumentele de lucru ale judecătorului sunt mai reduse în cel de-al doilea caz decât în primul; invers, Nm este mult mai greu de atins decât Np; rezultă, deci, că perechea Vm – Np se situează pe un palier demonstrativ mai relaxat decât perechea Vp – Nm, aceasta din urmă solicitând un eșafodaj probator consistent indiferent de direcția înspre care sunt îndreptate probele.

Acordând prioritate Np, se înlătură arbitrarul imanent oricărei convingeri intime a unei persoane, chiar judecător fiind, și se asigură acuzatului un plus de securitate juridică. Numai o astfel de optică permite ca, la finalul procesului, convingerea judecătorului să se fi format înspre o Vm a acuzatului și, cu toate acestea, soluția să fie una prin care se acreditează Np a acuzatului – soluție de necondamnare. Și numai această viziune corespunde statului liberal modern, stat în care libertatea constituie un principiu constitutiv, adică un principiu fără a cărui existență statul nu poate fi conceput în modul în care noi, modernii, îl concepem, având în vedere că libertatea trebuie garantată cu cele mai puternice mijloace de care dispunem.

3. Soluția Codului de procedură penală român - nevinovăția este o discuție legată de probe și atât

Având ca premisă de lucru o categorisire dihotomică a nevinovăției – Nm și Np, ne rămâne de aflat care dintre cele două tipuri de nevinovăție este agreată de Codul de procedură penală român. Pentru a ajunge la destinație vom utiliza, preponderent, un algoritm demonstrativ puțin diferit. Concret, vom determina natura materială sau probatorie a prezumției de nevinovăție printr-un raționament invers: vom identifica mai întâi care este obiectivul acuzării sau, altfel spus, care este vinovăția ce trebuie dovedită pentru a se pronunța o soluție de condamnare în cauză sau o soluție echivalentă acesteia (renunțarea la aplicarea pedepsei sau amânarea aplicării pedepsei), iar ulterior vom deduce ce trebuie prezumat. Într-o exprimare metaforică, raționamentul sună astfel: identificând muntele de escaladat, identificăm și obstacolele ce se impun a fi depășite pentru succesul demersului.

Relevant în analiza pe care ne-o propunem este, în primul rând, art. 99 alin. (2) C.proc.pen., conform căruia „[s]uspectul sau inculpatul beneficiază de prezumția de nevinovăție, nefiind obligat să își dovedească nevinovăția, și are dreptul de a nu contribui la propria acuzare”. Dispoziția legală conține trei teze: 1. acuzatul deține în bagajul procesual de prerogative și dreptul de a fi prezumat nevinovat; 2. acuzatul nu are sarcina de a dovedi ceva în procesul penal, cu atât mai puțin propria-i nevinovăție; 3. acuzatul are dreptul la neautoincriminare. Dacă descifrăm înțelesul primei teze a normei legale cu ajutorul celorlate două observăm că vinovăția, respectiv nevinovăția acuzatului sunt discutate în perimetrul probațiunii – acuzatul nu trebuie să își dovedească nevinovăția, ci acuzarea este cea care trebuie să o probeze. Scopul acuzării este, deci, să demonstreze o vinovăția probatorie. Față de acest scop, ne întrebăm ce rost ar avea ca nevinovăția prezumată să fie una materială, și nu probatorie, cât timp ceea ce se dezbate în procesul penal este vinovăția probatorie a acuzatului?

De asemenea, și art. 103 alin. (2) C.proc.pen. califică neîndoiește nevinovăția prezumată ca fiind una probatorie. Potrivit acestei dispoziții legale, „[î]n luarea deciziei asupra existenței infracțiunii și a vinovăției inculpatului instanța hotărăște motivat, cu trimitere la toate probele evaluate. Condamnarea se dispune doar atunci când instanța are convingerea că acuzația a fost dovedită dincolo de orice îndoială rezonabilă”. Vinovăția este utilizată, aici, cu sensul de vinovăție factuală, adică de relație între infracțiune și persoana acuzatului; susținem aceasta întrucât norma legală se referă atât la infracțiune, cât și la vinovăția inculpatului ca obiective probatorii, folosire alternativă a termenilor care pleacă de la premisa existenței unei diferențe de conținut între cele două concepte; practic, infracțiunea este asimilată cu totalitatea condițiilor substanțiale necesare pentru angajarea răspunderii penale, pe când vinovăția cu sensul de implicare a acuzatului în actul calificat deja ca fiind infracțional. Considerațiile relative la ambele noțiuni – infracțiunea și vinovăția – trebuie să fie consecința exclusivă a analizării probelor de la dosar - *instanța hotărăște motivat, cu trimitere la toate probele evaluate*. Totodată, instanța își formează convingerea asupra vinovăției acuzatului dincolo de orice îndoială rezonabilă numai în urma unui efort procesual de dovedire a elementelor constituive ale actului infracțional - *instanța are convingerea că acuzația a fost dovedită dincolo de orice îndoială rezonabilă*. Configurarea legală a regulilor procesuale conduce iarăși la concluzia că, atât timp cât obiectivul urmărit de acuzare este să susțină o vinovăție probatorie, prezumția care se impune judecătorului la începutului procesului nu poate fi decât tot una probatorie.

În al treilea rând, trebuie precizat că soluția procesuală tipică de consacrare a vinovăției acuzatului este cea de condamnare²⁸. Or, condamnarea se poate dispune, conform art. 396 alin. (2) C.proc.pen., doar dacă instanța constată, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat. Existența faptei și săvârșirea ei de către inculpat descriu vinovăția

---

²⁸ Alăturat acesteia, noile legiuri penale mai consacră și alte trei soluții prin care vinovăția este constatată, și anume: renunțarea la aplicarea pedepsei, amânarea aplicării pedepsei și aplicarea unei măsuri educative în cazul infractorilor minori.

factuală, pe când cerința ca fapta să constituie infracțiune se circumscrie vinovăției substanțiale. Ambele vinovății, de sorginte materială (Vm), trebuie însă dovedite dincolo de orice dubiu rezonabil pentru pronunțarea condamnării. Rezultă, deci, că elementul central al raționamentului judiciar este dovada, capacitatea probatorie a părții de a-și susține cauza. Cele două forme de vinovăție materială se reduc, ambele, la următoarea întrebare: pot ele să fie dovedite? Care este, așadar, obiectul demonstrației judiciare? Cu siguranță că vinovăția probatorie sau, altfel, spus, vinovăția materială dincolo de orice dubiu rezonabil.

În fine, și analiza condițiilor care trebuie îndeplinite pentru accesarea de către inculpat a unei proceduri întemeiate pe pledoaria de vinovăție conduce la aceeași concluzie. Două sunt procedurile care permit judecarea inculpatului în cadrul unei proceduri sumare, rapide, care are la bază o recunoaștere a vinovăției: procedura simplificată, abreviată de judecată și procedura acordului de recunoaștere a vinovăției.

Astfel, art. 349 alin. (2) C.proc.pen. permite instanței să soluționeze cauza „numai pe baza probelor administrate în faza urmăririi penale, dacă inculpatul solicită aceasta și recunoaște în totalitate faptele reținute în sarcina sa și dacă instanța apreciază că probele sunt suficiente pentru aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei, cu excepția cazului în care acțiunea penală vizează o infracțiune care se pedepsește cu detențiune pe viață”. Judecarea cauzei conform procedurii abreviate este condiționată, deci, nu doar de solicitarea inculpatului și recunoașterea faptei de către acesta, ci și de aprecierea instanței în sensul că probatoriul administrat în cursul urmăririi penale este apt să releve adevărul în cauză și să asigure o justă soluționare a cauzei. Ca atare, asumarea vinovăției de către inculpat este supusă unei verificări din partea instanței ce se realizează prin raportare la probele de la dosar. Concluziile verificării pot fi următoarele: probele din dosar conduc, dincolo de orice îndoială rezonabilă, către vinovăția acuzatului, caz în care instanța va da curs solicitării inculpatului; probele de la dosar conturează o altă situație de fapt decât cea recunoscută de inculpat, ipoteză în care instanța va respinge solicitarea inculpatului și va judeca cauza potrivit procedurii obișnuite. Totul se rezumă, astfel, la realitatea probatorie a lucrurilor.

În contextul procedurilor speciale, Capitolul I din Titlul IV al Codului de procedură penală este dedicat „Acordului de recunoaștere a vinovăției”. Art. 478 alin. (1) Cod de procedură penală dispune că „În cursul urmăririi penale, după punerea în mișcare a acțiunii penale, inculpatul și procurorul pot încheia un acord, ca urmare a recunoașterii vinovăției de către inculpat”. Obiectul acordului îl constituie, printre altele, recunoașterea comiterii faptei și acceptarea încadrării sale juridice, conform art. 479 C.proc.pen., sau, altfel spus, vinovăția penală. Pentru încheierea unui asemenea acord și agrearea sa de către instanță este necesar, potrivit art. 480 alin. (2), 482 lit. f) și 485 alin. (1) lit. a) din Codul de procedură penală, ca din probele administrate să rezulte suficiente date cu privire la existența faptei pentru care s-a pus în mișcare acțiunea penală și cu privire la vinovăția inculpatului. În esență, nu este suficient ca vinovăția să fie asumată de inculpat, ci trebuie susținută probator.

Din nou, vinovăția trebuie să treacă testul probelor, rezumându-se, deci, la o ecuație probatorie.

Dacă premisele anterioare sunt corecte, concluzia nu poate fi alta decât că nevinovăția consacrată și agreată de Codul de procedură penală român este cea probatorie – Np.

Girând către analiza normelor legale dedicate nevinovăției (și nu vinovăției), observăm că art. 4 alin. (1) C.proc.pen. consacră legal prezumția de nevinovăție, fiind, de altfel, și prima norma legală care se referă expres la nevinovăție. Alin. (2) al aceluiași articol reglementează ceea ce în doctrină poartă denumirea de complement al prezumției de nevinovăție, respectiv principiul probator in dubio pro reo, dispunând că după administrarea întregului probatoriu, orice îndoială în formarea convingerii organelor judiciare se interpretează în favoarea suspectului sau inculpatului. Din topografia celor două alineate deducem că nevinovăția este o problemă relativă la probe, deci un concept formal, iar nu unul substanțial. Deducția se sprijină, mai exact, pe faptul că imediat după instituirea obligației de a prezuma nevinovăția unei persoane, legiuitorul a antamat chestiunea convingerii ce rezultă din administrarea întregului probatoriu, in dubio pro reo nefiind altceva decât o regulă de probă care dictează magistratului decident calea de urmat atunci când probele sunt insuficient de convingătoare – respectiv către nevinovăția acuzatului.

O altă referire la nevinovăție se regăsește în art. 8 C.proc.pen., destinat dreptului la un proces echitabil. În cadrul art. 8 C.proc.pen., legiuitorul descrie întâi premisele unui proces echitabil, și anume desfășurarea urmăririi penale și a judecării cu respectarea garanțiilor procesuale și a drepturilor părților și ale subiecților procesuali, iar la finalul articolului definește scopul spre care tinde procesul penal echitabil - nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil. Dreptul la un proces echitabil nu este un drept substanțial, o prerogativă concretă care să permită titularului să solicite debitorului o anumită conduită, ci un concept formal, un tablou pictat cu garanții procedurale menite să asigure persoanei acuzate securitatea juridică indispensabilă unei lumi civilizate; dreptul la un proces echitabil este un mijloc ce servește unui anumit scop – garantarea securității juridice a persoanei. Or, securitatea juridică a persoanei nu poate fi garantată decât dacă, printre altele, nevinovații nu ajung la închisoare. Așadar, dacă nepedepsirea nevinovaților este un scop al dreptului la un proces echitabil, iar dreptul la un proces echitabil este un concept formal, rezultă că și nevinovăția prezumată, componentă structurală a dreptului la un proces echitabil, trebuie să fie tot un concept formal, întrucât logica discursului impune ca scopul și mijloacele să aparțină aceleiași categorii conceptuale. Fiind un element formal al dreptului, nevinovăția se reduce la ceea ce rezultă în urma judecării unei cauze, nu la ceea ce este în realitatea obiectivă. Prin urmare, nevinovăția procesuală penală este intim legată de probe, deci este probatorie – Np.

Prezumarea Np apare ca fiind un exercițiu intelectual apropiat raționamentului general, dar și celui judiciar. Spunem aceasta deoarece este artificial să

cerem unui judecător să prezume la începutul procesului că acuzatul este Nm, întrucât nu are nicio informație nici despre vinovăția, nici despre nevinovăția materială a acuzatului, necunoscându-l pe acuzat și neștiind ce probe vor fi administrate pe parcursul procesului. Este contraintuitiv să obligăm pe cineva să creadă ceva în absența oricărei probe în acest sens. Mai mult, prezumarea Nm este chiar contrară modelului empiric de gândire, conform căruia probabilitatea ca o persoană să fie vinovată factual și substanțial este mai mare în cazul în care o persoană este acuzată într-un proces penal decât dacă nu este. În schimb, a prezuma Np presupune că judecătorul nu trebuie să tragă concluzii pripite din simpla trimitere în judecată a acuzatului sau din arestarea sa preventivă, de exemplu; este în logica procesului ca tranșarea problemei vinovăției acuzatului să fie ulterioară trimiterii în judecată, ceea ce înseamnă că trimiterea în judecată sau, uneori, arestarea acuzatului sunt măsuri fără de care nu se poate ajunge la actul deliberării; or, a trage concluzii incriminatoare din luarea unor măsuri procesuale fără de care nu se poate derula procesul contravine scopului însuși al procesului – aflarea adevărului judiciar; altfel spus, nu putem obliga acuzatul să se supună unui anumit curs al procesului și, ulterior, să tragem concluzii defavorabile lui din etapele pe care a fost nevoit să le parcurgă conform legii. Ceea ce încercăm să spunem este că vinovăția probatorie se stabilește doar la finalul procesului, de către judecător, nefiind permis ca simpla parcurgere a etapelor prealabile deznodământului judiciar (punerea în mișcare a acțiunii penale, trimiterea în judecată, luarea unei măsuri procesuale împotriva inculpatului etc.) să traseze indicii ale vinovăției acuzatului.

Judecătorul cauzei trebuie să plece de la premisa că nimic nu s-a dovedit încă în legătură cu situația acuzatului. El va trebuie, deci, să prezume că acuzatul este nevinovat probator. Am arătat deja că este atât inutil²⁹, cât și contraintuitiv³⁰ să solicităm judecătorului să prezume nevinovăția factuală sau substanțială a acuzatului. Aceasta nu presupune însă că, deși judecătorul este obligat să prezume Np, el va putea prezuma Vf sau Vs a acuzatului, întrucât o astfel de credință prematură plasează judecătorul cauzei sub semnul părtinirii și, în consecință, va atrage excluderea lui de la soluționarea litigiului. Cu toate că judecătorului nu îi este cerut să prezume Nm a acuzatului, lui nu-i este permis nici să prezume Vf/Vs (Vm); relativ la aceste două posibilități – Vm și Nm, judecătorul trebuie să rămână deschis, în sensul că este posibil să fie dovedită oricare dintre ele; pe de altă parte, referitor la Vp și Np, judecătorul trebuie să gândească într-un sistem închis, în care premisa raționamentului este următoarea: deși acuzatul a fost trimis în judecată,

---

²⁹ Inutil în raport de obiectivul acuzării. Dacă acuzarea trebuie să dovedească o vinovăție probatorie, nu înțelegem de ce acuzatul ar trebuie prezumat ca nevinovat material. Dacă lucrurile ar sta în felul acesta, ar exista o discordanță între natura obiectului prezumat și natura faptului contrar dovedit, ceea ce este inadmisibil în cazul unui raționament judiciar care ar trebui să opereze cu elemente ale aceleiași mulțimi.

³⁰ Intuiția oamenilor, în general, dar și a multora dintre juriști, în special, este în sensul că dacă o persoană este acuzată într-un proces penal, este foarte probabil să fi făcut ea ceva. Este o intuiție ce poate fi descrisă perfect de proverbul fără origini clare „Nu e fum fără foc”.

aceasta nu înseamnă nimic legat de vinovăția sa, fiind în sarcina Ministerului Public să dovedească, pe parcursul procesului, că acuzatul este vinovat de săvârșirea infracțiunii care i se impută.

Ideile de mai sus pot părea excentrice și hazardate. Pentru a combate aceste caracterizări, propunem spre analiză situația judecătorului aflat într-o postură „clasică” de raționare: aceea în care judecătorul prezumă nevinovăția materială a acuzatului. Cel puțin două probleme ridică această concepție: 1. Ce trebuie, de fapt, să prezume judecătorul? Îi cerem acestuia să prezume, simultan, că acuzatul nu este cel care a săvârșit infracțiunea (Nf), dar și că fapta ce i se impută acestuia nu este infracțiune (Ns)? Pare lipsit de sens să mai prezumăm neîntrunirea condițiilor esențiale ale infracțiunii (Ns) atât timp cât prezumăm și lipsa unei legături de fapt între acuzat și acuzație (Nf). Sau trebuie judecătorul să prezume că fapta nu este nici prevăzută de legea penală nici imputabilă acuzatului? Este de notorietate în teoria dreptului penal român că imputabilitatea se poate analiza numai prin raportare la o faptă tipică, deci nici acest tip de gândire prezumtivă nu are sens. Ca atare, este evident că nu putem solicita judecătorului să prezume în același timp Nf și Ns a acuzatului, după cum nu putem să-i impunem să prezume Ns în toate elementele sale. Și atunci ce ar trebui să prezume, neîndeplinirea doar a unuia dintre elementele de care depinde angajarea răspunderii penale a acuzatului, și dacă da, care este acesta? Ne lovim, din nou, de un zid explicativ. 2. Pe de altă parte, dacă cerem judecătorului să îl considere pe acuzat Nm, nu cumva plasăm judecătorul într-o postură de parțialitate? Parțialitate care, însă, de data aceasta înclină balanța în favoarea apărării și în detrimentul acuzării. Procedând astfel – prezumând Nm, asumăm că judecătorul este părtinitor în defavoarea acuzatorului și în favoarea acuzatului, premisă care, la prima vedere cel puțin, pare să contravină principiului egalității armelor. Acceptăm ca indubitabilă necesitatea de a nu prezuma Vm a acuzatului, întrucât judecătorul ar fi parțial și, drept urmare, ar trebuie exclus de la judecarea cauzei. Când schimbăm însă datele problemei, adică atunci când suntem în ipoteza în care solicităm judecătorului să nu prezume Nm a acuzatului, concluzia se schimbă brusc și judecătorul din parțial dobândește, din nou, aura de imparțialitate. După cum reiese cu puterea evidenței, este o dublă măsură aplicabilă unor situații similare, comparative, care nu are niciun temei rațional. Concluzia care reiese din cele ce precedă este că judecătorul nu trebuie să fie părtinitor nici de o parte, nici de alta. Tradusă în termenii nevinovăției, concluzia sună astfel: judecătorului nu trebuie să i se ceară nici să prezume Nm a acuzatului, dar nici să i se permită să prezume Vm, ci el este obligat să considere că nimic nu este a priori dovedit în legătură cu vinovăția unei persoane cercetate penal.

4. Nevinovăția în știința criminalisticii

Criminalistică și procesul penal sunt strâns legate. Prima servește scopului celui de-al doilea. Plecând de la audierea unei persoane și ajungând, spre exemplu, la expertizarea profilului genetic sau a vocii unei persoane, criminalistica pune în slujba științei procedurii penale instrumentele de lucru necesare elucidării cauzei.

Altfel spus, rolul criminalisticii este de a contribui la aflarea adevărului judiciar³¹ într-un context legal predeterminat.

De altfel, unul dintre principiile fundamentale ale criminalisticii este chiar principiul aflării adevărului³². Tributară caracterului său științific și, poate, ideologiei juridice romano-germanice, în care adevărul judiciar trebuie să reprezinte o reflecție fidelă a adevărului obiectiv, criminalistica își propune să contribuie la reflectarea exactă a realității obiective³³.

Denumită „arta și tehnica investigațiilor penale”³⁴, criminalistica este un domeniu rezervat descoperirii, culegerii, interpretării și prezentării de probe în procesul penal. În jurul noțiunii de probă gravitează metodele tehnice de cercetare criminalistică și procedeele tactice de efectuare a actelor de urmărire penală.

Rezumând, criminalistica este o știință a probelor și a tacticilor de investigație, a cărei menire este aceea de a oferi informații relevante organelor judiciare despre acuzația penală. De aici și preocuparea criminalisticii în dovedirea vinovăției sau nevinovăției unei persoane.

După cum s-a susținut în mod justificat, un al principiu al științei criminalisticii este principiul prezumției de nevinovăție, care impune persoanelor implicate în activitatea de cercetare și interpretare a urmelor infracțiunii să nu aibă idei preconcepute despre fapta și persoana cercetate³⁵. Numai procedând astfel, concluziile derivate din metodele criminalistice de cercetare au fiabilitatea necesară pentru a concura la stabilirea adevărului în cauză. O abdicare de la acest principiu plasează anticipat criminalistul într-o zonă de parțialitate care este deosebit de păguboasă procesului penal, întrucât poate genera condamnarea unor persoane nevinovate. Fiind un om de știință, criminalistul trebuie să acționeze obiectiv, nu să caute să dovedească, „cu orice preț și în orice mod”, vinovăția unei persoane³⁶.

Interpretarea armonioasă, din perspectiva criminalisticii, a celor două principii mai sus enunțate, conduce la concluzia că participarea metodelor și tacticilor criminalistice la aflarea adevărului judiciar trebuie realizată doar sub stindardul respectării prezumției de nevinovăție. Într-o altă exprimare, obligația de a respecta prezumția de nevinovăție trebuie să constituie credința de căpătâi a criminaliștilor în activitatea de cercetare a împrejurarilor faptei.

În acest context, problema care se ridică este de a afla care este tipul de nevinovăție necesar a fi prezumat de către criminalist sau în știința criminalisticii. Nevinovăția materială ar părea că este, la prima vedere, răspunsul corect, dat fiind că, după cum am susținut mai sus, criminalistică este o știință a realității obiective. Nu este însă așa.

---

³¹ În acest sens, a se vedea E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Editura Actami, București, 2001, p. 5 și 18.

³² *Idem*, p. 25.

³³ *Ibidem*.

³⁴ J. Nepote, *Situation actuelle et tendance d'évolution de la criminalistique*, Revue Internationale de Police Criminelle, nr. 384, 1983, p. 2, *apud* E. Stancu, *op. cit.*, p. 11.

³⁵ *Idem*, p. 26.

³⁶ *Ibidem*.

De multe ori, criminalistul este, după victimă și eventualii martori oculari, prima persoană care intră în contact cu împrejurările săvârșirii infracțiunii, odată cu cercetarea locului faptei. Cu acest prilej i se relevă criminalistului informații prețioase despre faptă și făptuitor, care pot consta, spre exemplu, în urme papilare, biologice sau de altă natură, care susțin acuzația reclamată sau, în sens invers, o neagă complet. Încă de la acest moment incipient al cercetării, bănuiele legitime se ivesc în mintea criminalistului, indicând acestuia direcția principală de urmat în descoperirea adevărului. Practic, nevinovăția materială este puternic antamată încă din primele etape ale cercetării criminalistice, fie prin combaterea ei de către realitățile relevate de probe, fie prin consolidarea ei. Or, într-un astfel de ambient informațional, este greu de impus criminalistului să prezume, în continuare, că acuzatul este nevinovat material, întrucât este foarte probabil ca el să-și fi format deja convingerea că este, ori nu este așa.

Calea optimă de urmat devine, așadar, aceea de a-i impune criminalistului să își păstreze mintea deschisă, adică de a lăsa loc să pătrundă în zona alternativelor și posibilități diferite de cele relevate prima facie de către probele obținute. Acesta nu trebuie să se lase copleșit de informațiile dobândite ca urmare a activităților de cercetare, ci să păstreze vie posibilitatea ca oricând să apară o altă direcție de cercetare, care să conducă către o altă concluzie.

Ceea ce dorim să subliniem este că, pentru criminalist, și în știința criminalistică în general, este importantă nevinovăția probatorie, aceea care obligă organul de cercetare să se îndoiască în ciuda evidenței, întrucât numai îndoindu-se în continuare va putea să cerceteze și alte piste și, implicit, să își consolideze argumentativ concluzia sau, după caz, să ajungă la o altă concluzie.

Nevinovăția probatorie apare aici ca având o funcție utilitaristă: ea caută să constrângă organul de cercetare să se aplece asupra cât mai multor variante posibile, care susțin atât vinovăția, cât și nevinovăția persoanei acuzate, totul în scopul unei cât mai fidele reconstrucții a realității.

5. Concluzii

Nevinovăția prezumată este, în primul rând, un concept legal. Ea se divide în două mari categorii: nevinovăție materială, dependentă de realitatea obiectivă și de prevederile penale substanțiale, și nevinovăție probatorie, dependentă în mod determinant de probatoriul administrat în cauză.

Este artificial și inutil să impunem participanților la procesul penal și terților interesați (mass-media, oameni de stat etc.) să prezume nevinovăția materială a persoanei acuzate, ceea ce trebuie prezumat fiind nevinovăția probatorie. În mod poate paradoxal, utilizând un asemenea mod de raționare acuzatului i se asigură un plus de protecție decât dacă acestuia i s-ar fi prezumat nevinovăția materială, dat fiind că este mult mai greu de dovedit, într-un proces penal, o vinovăție probatorie, și mult mai ușor de dovedit o nevinovăție probatorie.

Ca atare, nimic nu se poate afirma despre vinovăția unei persoane dacă afirmația nu este însoțită de dovezi. Vinovăția și, în oglindă, nevinovăția persoanei acuzate penal sunt concepte formale, probatorii.

Din perspectiva criminalistici, nevinovăția care trebuie prezumată este tot una probatorie, dat fiind că este singura viziune asupra conceptului care menține vii posibilitățile de cercetare pentru criminalist și, astfel, conduce la consolidarea concluziei finale formulate de către acesta.

Referințe

- Durkheim E., *Diviziunea muncii sociale*, Editura Antet, București, 2007
- Laudan L., *The Presumption of Innocence: Material or Probatory?*, 2008, [Online] la adresa <http://ssrn.com/abstract=1152886>
- Laudan L., *Truth, Error, and Criminal Law. An Essay in Legal Epistemology*, Cambridge Studies in Philosophy and Law, Cambridge University Press, 2008, [Online] la www.cambridge.org
- Laufer W. S., *The Rhetoric of Innocence*, 70 Wash. L. Rev. 329 (1995)
- Lippke R. L., *Taming the Presumption of Innocence (Studies in Penal Theory and Philosophy)*, Oxford University Press, 2016, Kindle Edition
- Stancu E., *Tratat de criminalistică*, Editura Actami, București, 2001
- Streteanu F., Nițu D., *Drept penal. Partea generală. Curs universitar*, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2014
- Sundby S. E., *The Reasonable Doubt Rule and the Meaning of Innocence*, Hastings Law Journal, Vol. 40, Issue 3, 1989
- Tanoviceanu I., *Tratat de drept și procedură penală, Edițiunea a doua a cursului de drept și procedură penală, revăzut și completat*, vol. IV, Editura Curierul Judiciar, București, 1927
- Udroiu M., *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole. Editia a 2-a*, Editura C.H. BECK, București, 2017